

הלכות פורים, מסכת מגילה יט. [שעתיים]

בן עיר שהלך לכרך

רקע

קריאת מגילה בשני זמנים שונים, י"ד לפרזים וט"ו למוקפים, מחייבת עיסוק בהגדרת בן עיר ובין כרך, ובדין אדם העובר ממקום אחד למשנהו. בלימוד הסוגיה יש לדון האם דין קריאת מגילה תלוי במקום, בעיירות קוראים ב"ד ובכרכים קוראים בט"ו, או שהוא תלוי באנשים, בן עיר קורא ב"ד ובן כרך קורא בט"ו. כמו כן יש לשים לב, האם ניתן להפטר לחלוטין מקריאת מגילה, והאם ניתן להתחייב בקריאה פעמיים.

מקורות

- א. יט. "מתני' בן עיר שהלך לכרך... ולא תרוצי מתרצת תני קורא עמהן"
ירושלמי פ"ב ה"ג, "מתני' בן עיר שהלך לכרך... בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה"
ב. רש"י ד"ה אלא שעתיד לחזור בליל בארבעה עשר, אבל אין עתיד תוס' ד"ה בן
רי"ף ו.ו.ו: "מתני' בן עיר... מוקף בין יומו נקרא מוקף"
ר"ן ד"ה מתני' בן עיר, גמ' אמר רבא
רא"ש סי' ג
רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"י
ג. שו"ע סי' תרפח סעי' ה ומשנה ברורה [בעיקר: ביאור הלכה ד"ה בן ומשנ"ב סק"ב]

תלמוד ירושלמי פרק ב ה"ג

מתני'. בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם.

גמ'. ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר, בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוקדם? אמר רבי יודן לית כאן בן עיר שהלך לכרך, ותניי דבית רבי כן בן כרך שהלך לעיר. אמר רבי יוסי אוף כאן בעתיד להשתקע עמהן. אמר רבי יוסה והוא שיצא קודם לשהאיר מזרח אבל אם יצא לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר.

פירוש בעיקר מתוך פירושו של "קרבו העדה"

ופריד ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר מזמן העיירות איכא למימר אם עתיד לחזור למקומו בט"ו אלא בן עיר שהלך לכרך שזמנו מוקדם מאי עתיד לחזור למקומו שייך ביה אם חזר חזר ואם לאו נעשה מוקף לעולם.

לית כאן. סמי [=מחוק] ממתניתין בן עיר שהלך לכרך. ותניי דבית ר' כן. ותנאים של בית רבי תנו כן דלא גרסינן במתניתין בן עיר שהלך לכרך. אוף כאן וכו'. כלומר לעולם כדתנן במתני' בן עיר שהלך לכרך והא דתנן אם עתיד לחזור למקומו היינו בשאין דעתו להשתקע עם בני הכרך ולדור עמהן קורא ב"ד אבל אם דעתו להשתקע עם בני הכרך אף על גב שיחזור משם להביא בני ביתו לשם מכל מקום דינו כבני כרך וקורא עמהן. והוא שיצא וכו'. פליג ארבי יוסי וסובר דלא בעינן שיהא דעתו להשתקע אלא כל שאין דעתו של בן עיר לצאת מן הכרך בליל ט"ו קודם שהאיר

רב נחמן בר יעקב בעי מעתה גר שמל
לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר.

רב נחמן בר יעקב בעי. פריך מעתה דבהאיר המזרח תליא מילתא וכל
שלא נתחייב בשעה שהאיר המזרח פטור אחר כך אם כן גר שנתגייר
לאחר שהאיר המזרח יהיה פטור וזה אין נראה.

ר' בון בר יעקב חייב בעי בן עיר שעקר דירתו. הר"ן [נ. באלפס ד"ה גמ' אמר]
גורס "נתחייב כאן וכאן" – בי"ד היה פרוז והתחייב בקריאה בי"ד,
ובט"ו הוא מוקף וחייב בקריאה גם בט"ו.

ר' בון בר חייב בעי בן עיר שעקר
דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן,
ובן כרך שעקר דירתו בליל ארבע עשר
נפטר מיכן ומיכן.

בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו?
ייבא כהדא כל שאינו חייב בדבר אינו
מוציא את הרבים ידי חובתן. בן כרך
מהו שיוציא את בן עיר ידי חובתו?
ייבא כהדא כל שאינו חייב בדבר אינו
מוציא את הרבים ידי חובתן, או ייבא
כהיא דאמר רבי חלבו רב חונה בשם
רבי חייב רבה הכל יוצאין בארבעה
עשר שהוא זמן קריאתה.

הסבר הסוגיה

"בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא
עמהן" [משנה יט.].

המשנה אומרת שקריאת מגילה לבן עיר הנמצא בכרך ובן כרך הנמצא בעיר תלויה בדעתו, אם
דעתו לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם אינו עתיד לחזור למקומו קורא עם בני המקום שהוא
נמצא בו. המשנה אינה מגדירה מתי הוא עתיד לחזור למקומו, ולכן ניתן לפרש את המשנה בשני
פירושים:

א. עתיד לחזור לקריאת המגילה. המשנה אומרת שבן כרך הנמצא בעיר בי"ד, אם דעתו לחזור
בט"ו לכרך קורא בט"ו, ואם אין דעתו לחזור בט"ו לכרך קורא בי"ד בעיר.

ב. הלך לזמן מסויים, ועתיד לחזור לביתו. המשנה מחלקת בין אדם שעקר דירתו ומשתקע במקום
חדש לבין אדם שלא עקר דירתו אלא מתארח בלבד. מהמשתקע במקום חדש, פוקעת זהותו
הקודמת, ודינו כבני המקום, מאדם המתארח במקום החדש, אין פוקעת זהותו הקודמת, ודינו
כבני מקומו המקורי.

בין שתי הדרכים הללו יש הבדל מהותי בהבנת חיוב קריאה בכרכים ובעיירות, לפי הדרך הראשונה
החיוב על המקומות, ולפי הדרך השניה החיוב על האנשים. לפי הדרך הראשונה, חכמים תיקנו
שבעיירות קוראים בי"ד ובכרכים קוראים בט"ו. אדם הנמצא במקום מסויים צריך לקרוא עמהם,
אלא אם עתיד לחזור למקומו לזמן הקריאה, שקורא כבני מקומו [אדם מחוייב בקריאה אחת בלבד, ולכן
כשהוא בי"ד בעיירות ובט"ו בכרכים קורא רק כאנשי מקומו]. לפי הדרך השניה חכמים תיקנו שבני עיירות
קוראים בי"ד ובני כרכים קוראים בט"ו, ומקום ההמצאות אינו משמעותי לקריאת מגילה. אדם
העובר ממקום למקום, אם עקר דירתו, הוא מוגדר כבן המקום החדש, וקורא עמהם, אם לא עקר
דירתו, הוא מוגדר כבן מקומו המקורי, וקורא כמקומו, אפילו שאינו נמצא במקומו [דין דומה מצאנו
לגבי מנהגים, אדם שדעתו לחזור למקומו חייב במנהגי מקומו, ואם אין דעתו לחזור למקומו אינו חייב במנהגי מקומו,
אלא רק במנהג המקום שנמצא בו].

בפירוש הראשון של המשנה יש שני קשיים:

א. ניתן להסביר את דין בן כרך ההולך לעיר על פי פירוש זה, אבל לא ניתן להסביר את דין בן עיר ההולך לדרך. בן כרך ההולך לעיר הולך ממקום שזמנו מאוחר למקום שזמנו מוקדם, ומורה לו המשנה שאם דעתו לחזור למקומו בט"ו לא יקרא עם בני העיר ב"ד, אלא יחכה ויקרא במקומו בט"ו. בן עיר ההולך לדרך הולך ממקום שזמנו מוקדם למקום שזמנו מאוחר, ולכן לא ניתן לומר "אם עתיד לחזור למקומו ב"ד קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן", שאם חוזר לעיר ב"ד פשוט שקורא בזמן זה, שהרי הוא נמצא בעיר גם ב"ד וגם בט"ו, ואין לו ספק כלל.

ב. המשנה אומרת שאם עתיד לחזור למקומו "קורא כמקומו". לפי הפירוש השני, המשנה מדוייקת, אדם המתארח במקום מסויים, קורא כמקומו, למרות שהוא נמצא במקום אחר. לפי הפירוש הראשון, המשנה אינה מדוייקת, כשדעתו לחזור לקריאת המגילה למקומו, קורא המגילה במקומו.

הירושלמי [פ"ב ה"ג] דן בפירוש המשנה, ומעלה את שני הפירושים הללו: "ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לדרך ואין זמנו מוקדם? אמר רבי יודן לית כאן בן עיר שהלך לדרך, ותניי דבית רבי כן בן כרך שהלך לעיר. אמר רבי יוסי אוף כאן בעתיד להשתקע עמהן". הירושלמי פירש את המשנה כפירוש הראשון, שאם דעתו לחזור למקומו לקריאת מגילה קורא כמקומו, ואם אין דעתו לחזור קורא עמהם, והוא מקשה את הקושיה שנשאלה לעיל. מתרץ הירושלמי, שלא גורסים במשנה "בן עיר שהלך לדרך", אלא רק "בן כרך שהלך לעיר". הירושלמי מביא הסבר נוסף, המקביל לפירוש השני שנאמר לעיל במשנה, שהמשנה אינה עוסקת בדעתו לחזור לזמן קריאת המגילה, אלא דעתו לחזור למקומו בעתיד, והוא אינו משתקע במקום החדש, וכיוון שהוא לא השתקע דינו כמנהג בני מקומו וקורא כמקומו [הירושלמי מביא גם את דברי רבי יוסה, שלדעת "קרוב העדה" הסברו מקביל להסבר של רבא בבלי. הרמב"ן (במלחמות ו. באלפס) מפרש גם את רבי יוסי כהסברו של רבא].

בבבלי הסבר שלישי למשנה: "אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן". רבא סובר שקריאה לעיירות ולכרכים אינה תלויה במקום אלא באנשים, בן עיר קורא ב"ד ובן כרך קורא בט"ו, ולדעתו יש חידוש בהלכות קריאת מגילה, שכן כרך ובן עיר אינם מוגדרים רק על פי מקום מגוריהם הקבוע, אלא אף פרוז בן יומו קרוי פרוז ואף מוקף בן יומו קרוי מוקף.

נחלקו הראשונים בפירוש דברי רבא, האם דבריו "לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד" מתייחסים גם לבן עיר שהלך לדרך וגם לבן כרך שהלך לעיר, או שהם מתייחסים לבן כרך שהלך לעיר בלבד, ודין בן עיר שהלך לדרך מותנה האם עתיד לחזור בלילי ט"ו. במילים אחרות, האם גם דין פרוז בן יומו וגם דין מוקף בן יומו נקבעים על פי מקום ההמצאות ביום י"ד, או שפרוז בן יומו נקבע על פי מקום ההמצאות ב"ד, ומוקף בן יומו נקבע על פי מקום ההמצאות בט"ו. רש"י [ד"ה אלא שעתיד לחזור, אבל אין עתיד], בעל המאור [ו. באלפס], רמב"ן [שם], רשב"א [אמר רבה] וריטב"א [אמר רבא] מפרשים שרבא מתייחס לבן כרך שהלך לעיר בלבד, הרמב"ן [ו. באלפס] והרא"ש [סי' ג] מפרשים שרבא מתייחס גם לבן עיר שהלך לדרך [לפי שני הפירושים, הבבלי חולק על הירושלמי, לפי הפירוש הראשון של הירושלמי הזמן הקובע הוא י"ד לבני עיירות הנמצאים בכרך, וט"ו לבני כרכים הנמצאים בעיר, ואילו לבבלי אליבא דהראב"ד והרא"ש, י"ד קובע לכולם, ולפי רש"י וסיעתו, י"ד קובע לבני כרכים הנמצאים בעיר, וט"ו לבני עיירות הנמצאים בכרך].

רש"י מפרש שדברי רבא "לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד" מתייחסים לבן כרך שהלך לעיר בלבד. אם חזר לדרך בלילי י"ד, אין לו דין של פרוז בן יומו, והוא חייב בקריאת מגילה בט"ו בלבד. אם לא חזר למקומו בלילי י"ד, ובעמוד השחר של יום י"ד הוא היה בעיר, הוא מוגדר כפרוז בן יומו, וחייב בקריאת מגילה ב"ד. בבן עיר שהלך לדרך דין דומה, אם חזר למקומו בלילי ט"ו לפני עלות

הרא"ש חולק על רש"י, ולדעתו דינו של רבא מתייחס גם לבן כרך שהלך לעיר וגם לבן עיר שהלך לכרך, הזמן הקובע לשניהם הוא עלות השחר של יום י"ד. הנמצא בעלות השחר של י"ד בעיר הוא פרוז בן יומו הקורא ב"ד, והנמצא בעלות השחר של י"ד בכרך הוא מוקף בן יומו הקורא בט"ו נע"י בדברי הרא"ש מדוע י"ד קובע גם לפרזים וגם למוקפים].

המסקנה ההלכתית של שיטת הרא"ש ברורה. חיוב קריאת מגילה נקבע על פי זהותו של האדם, בן עיר קורא ב"ד ובן כרך קורא בט"ו. זהותו של האדם נקבעת על פי מקום המצאותו בעלות השחר של י"ד, הנמצא ב"ד בעיר, הוא פרוז בן יומו הקורא ב"ד, והנמצא ב"ד בכרך הוא מוקף בן יומו הקורא בט"ו. פרוז קורא את המגילה ב"ד אפילו אם נמצא בכרך, ומוקף קורא את המגילה בט"ו אפילו כשהוא בעיר. הראב"ד מאמץ את שיטת הרא"ש וחולק עליו בנקודה אחת. לדעת הראב"ד בן עיר הנמצא בעלות השחר של י"ד בכרך קורא בט"ו רק אם הוא נמצא בט"ו בכרך. לדעת הרא"ש חל על הנמצא ב"ד בכרך שם של מוקף בן יומו, וכיוון שהוא מוגדר כמוקף קורא בט"ו אפילו כשהוא בעיר. לדעת הראב"ד פוקע מהנמצא ב"ד בעיר שם פרוז, ועדיין לא חל עליו שם מוקף, כדי שיחול עליו שם מוקף הוא חייב להיות בט"ו בכרך [הראב"ד מדגיש שהוא חייב להיות בכרך כדי שיוכל לקיים מצות מגילה].

לשיטת רש"י המסקנה ההלכתית אינה ברורה. כיוון שי"ד מגדיר פרוז בן יומו, וט"ו מגדיר מוקף בן יומו, מה דינו של אדם הנמצא ב"ד בכרך ובט"ו בעיר – האם הוא פטור מקריאת מגילה? וכן מה דינו של הנמצא ב"ד בעיר ובט"ו בכרך – האם הוא חייב פעמיים בקריאת מגילה?

התשובה לשאלה הראשונה פשוטה. כיוון שחיוב קריאת מגילה תלוי בזהות האדם ולא במקום שהוא נמצא, לא יכול להיות אדם הפטור מקריאת מגילה. אדם שאין לו דין פרוז בן יומו או דין מוקף בן יומו חוזר לדינו המקורי ואם הוא בן עיר קורא ב"ד, ואם הוא בן כרך קורא בט"ו.

התשובה לשאלה השנייה אינה פשוטה ונחלקו בה הראשונים. תוס' [בתוס' שלנו אינו מובא, שיטה זו מצוטטת ברשב"א ובריטב"א (ד"ה גמרא אמר רבא)] סובר שלא ניתן להתחייב פעמיים, כשאדם יצא ידי חובתו ב"ד מדין פרוז בן יומו, הוא אינו מתחייב שוב בט"ו, אפילו כשהוא בן כרך הנמצא בט"ו בכרך. הרשב"א, הריטב"א והר"ן חולקים על שיטת התוס', ולדעתם מוקף הנמצא ב"ד בעיר חייב בקריאת המגילה ב"ד מדין פרוז בן יומו, וכשנמצא בט"ו בכרך מתחייב פעם שנייה. הם מוכיחים את שיטתם מהירושלמי [פ"ב ה"ג] האומר: "ר' בון בר חייה בעי בן עיר שעקר דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן וכאן", בן עיר שעוקר דירתו בליל ט"ו מתחייב לקרוא את המגילה פעמים, ב"ד היה בן עיר וחייב כבן עיר, בט"ו הוא מוקף וחייב בקריאה כמוקף. מדייקים הריטב"א והר"ן, שאם פרוז גמור מתחייב לקרוא פעם שנייה כשעוקר דירתו לכרך, קל וחומר שפרוז בן יומו החוזר בט"ו לכרך מתחייב לקרוא פעם שנייה בט"ו בכרך [התוס' יכול לדחות את הראיה מהירושלמי, שהירושלמי לשיטתו שחיוב מגילה נקבע על פי זהות האדם, והיא נקבעת על פי מקום המגורים הקבוע. לשיטה זו ההיכר תמצא היחידה לקריאה פעמיים רק כשעוקר דירתו בליל ט"ו. הבבלי סובר שפרוז בן יומו נקרא פרוז, ולפי דעה זו כל פרוז בן יומו ומוקף בן יומו יכולים להתחייב פעמים, פעם אחת מדין פרוז בן יומו ופעם שנייה מדין מוקף גמור, הבבלי אינו סובר כך, ועל כרחך, לדעתו ניתן לקרוא המגילה פעם אחת בלבד].

מדברי הראשונים עולה שרק בן כרך המתחייב ב"ד מדין פרוז בן יומו חוזר בט"ו לכרך, מתחייב גם בט"ו, אבל בן עיר הנוהג ב"ד והולך בט"ו לכרך, אינו מתחייב גם בכרך. רק מוקף גמור מתחייב בקריאה שנייה, אבל מוקף בן יומו אינו מתחייב בקריאה שנייה.

נחלקו הראשונים בנקודה נוספת בהגדרת פרוז בן יומו ובהגדרת מוקף בן יומו. לפי האמור עד כה, הגדרת פרוז בן יומו תלויה במקום ההמצאות בעלות השחר של יום י"ד. יש ראשונים הסוברים שהגדרת פרוז בן יומו ומוקף בן יומו אינה תלויה במקום ההמצאות בלבד, אלא גם בדעתו של האדם. אדם היוצא מביתו בכרך כדי להיות בעיר ביום י"ד מוגדר כפרוז בן יומו, אבל אדם היוצא מביתו כדי לחזור בליל י"ד, ובמקרה נשאר בעיר גם ביום י"ד אינו מוגדר כפרוז בן יומו, וחייב בקריאה בט"ו. כך סובר הר"ח, המפרש: "אמר רבא לא שנו בן כרך שהלך לעיר קורא כמקומו אלא **שעתיד לחזור בליל י"ד ונזדמן לו ונתעכב לו ולא חזר** קורא בט"ו כבני מקומו". גם הר"ף [ו. באלפס] סובר כך: "בן עיר שהלך לכרך אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד **ונתעכב ולא חזר** אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם".

שיטת הר"ח והר"ף, שדין פרוז בן יומו ומוקף בן יומו מותנה בכך שדעתו היתה בשעת היציאה מעירו להיות פרוז בן יומו ומוקף בן יומו נלמדת מדיוק בדברי רבא. רבא אומר: "לא שנו אלא **שעתיד לחזור בליל י"ד**", הר"ח והר"ף מפרשים שרבא עוסק בבן כרך שהלך לעיר, ואם כך רבא היה צריך לומר "לא שנו אלא **שחזר** בליל י"ד אבל אם לא חזר בליל י"ד קורא עמהם", ומדוע רבא אומר "שעתיד לחזור", אלא על כרחך שדין פרוז בן יומו מותנה בכך שדעתו בשעת היציאה ממקומו לחזור בליל י"ד [רש"י מפרש כפירושם של הר"ח והר"ף, שרבא עוסק בבן כרך שהלך לעיר, ואף על פי כן אינו מקבל את חידושם. הוא מפרש שדברי רבא מתייחסים לקריאה בלילה, ואם דעתו לחזור באותו לילה לביתו קורא כמקומו].

נחלקו הראשונים בהסבר שיטת הר"ף. הר"ף מביא את דבריו של רבא על בן עיר שהלך לכרך, מדייק מכאן הראב"ד [ו. באלפס], שהר"ף סובר כרא"ש, ויום י"ד קובע גם את דין פרוז בן יומו וגם את דין מוקף בן יומו. הרמב"ן [במלחמות ו. באלפס] והר"ן [ו. באלפס ד"ה גמ' אמר] חולקים, ולדעתם הר"ף סובר כרש"י, והמשפט "בן עיר שהלך לכרך" הוא ציטוט הרישא של המשנה בלבד, אבל דבריו של רבא מתייחסים לבן כרך שהלך לעיר.

מהרמב"ם משמע שיש לו שיטה שלישית [כנראה דייק כך מדברי הר"ף]. הרמב"ם [הלי' מגילה פ"א ה"י] פוסק: "בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר קורא כמקומו, ואם לא היה בדעתו לחזור אלא אחר זמן הקריאה קורא עם אנשי המקום שהוא שם". הרמב"ם כותב שהשעה הקובעת את זמן קריאת המגילה היא "זמן הקריאה", אבל הוא אינו מפרש האם כוונתו לזמן קריאה של מקומו או לזמן קריאה של המקום שהוא נמצא בו. מפשטות לשונו משמע, שכוונתו לזמן קריאה של מקומו. בן עיר ההולך לכרך אם היתה דעתו בשעה שיצא מביתו לחזור לביתו בליל י"ד, קורא כמקומו אפילו אם נשאר בי"ד בכרך, אם לא היתה דעתו לחזור לביתו בליל י"ד הרי הוא מוקף בן יומו וקורא בט"ו. כמו כן, בן כרך ההולך לעיר אם היתה דעתו בשעה שיצא מביתו לחזור לביתו בליל ט"ו, קורא בט"ו אפילו אם נשאר בעיר, אם אין דעתו לחזור לביתו בליל ט"ו, הרי הוא פרוז בן יומו, וקורא עמהם. הרמב"ם סובר שדין פרוז בן יומו מותנה בכך שדעתו היתה להיות מחוץ לביתו בזמן קריאת מגילה במקומו [המגיד משנה והכסף משנה מפרשים "זמן קריאה" - זמן הקריאה של המקום שהוא נמצא בו, ולדעתם הרמב"ם סובר כרש"י. הכסף משנה מעלה אפשרות לפרש את הרמב"ם כפירוש האמור כאן, ודוחה פירוש זה].

הרמב"ם מפרש שדברי רבא מתייחסים לבן עיר שהלך לכרך בלבד, ופירושו זהה לפירוש הראשון בירושלמי. הקושיה של הירושלמי אינה קשה לפסקו של הרמב"ם, שהוא אינו מפרש "דעתו לחזור כעת", אלא שדעתו בשעה שיצא מביתו לחזור לביתו לזמן הקריאה במקומו.

סיכום

המשנה אומרת שכן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר ועתידיים לחזור למקומם קוראים כמקומם, ואם אינם עתידיים לחזור למקומם קוראים עם בני המקום. מפרש רבא שדין המשנה מתייחס לעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אם אינו עתיד לחזור בלילי י"ד קורא עמהם.

את דברי רבא ניתן לפרש בשלוש דרכים:

א. דבריו מתייחסים רק לבן כרך שהלך לעיר.

ב. דבריו מתייחסים גם לבן עיר שהלך לכרך וגם לבן כרך שהלך לעיר.

ג. דבריו מתייחסים רק לבן עיר שהלך לכרך.

רש"י, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ור"ן מפרשים כדרך הראשונה. לדעתם, בן כרך הנמצא בעלות השחר של יום י"ד בעיר קורא עמהם מדין פרוז בן יומו, ובן עיר הנמצא בעלות השחר של יום ט"ו בכרך קורא עמהם מדין מוקף בן יומו.

הראב"ד והרא"ש מפרשים כדרך השנייה. לדעתם בן עיר הנמצא בי"ד בכרך קורא בט"ו כדין מוקף בן יומו, ובן כרך הנמצא בי"ד בעיר קורא בי"ד כדין פרוז בן יומו.

הרמב"ם מפרש כדרך השלישית. לדעתו בן עיר הנמצא בי"ד בכרך אם היה דעתו לחזור בליל י"ד לעיר ולא חזר קורא בי"ד, אם דעתו היתה להיות בליל י"ד בכרך קורא עמהם. בן כרך הנמצא בי"ד בעיר, אם דעתו לחזור לביתו בליל ט"ו קורא כמקומו, ואם לאו קורא עמהם בי"ד.

הלכה

השו"ע [סי' תרפ"ח סעי' ה] פוסק את הרמב"ם כלשונו, בכסף משנה ובבית יוסף מפורש שהרמב"ם סובר כרש"י, מוכח שדעת השו"ע לפסוק כשיטת רש"י. המשנה ברורה [סקי"ב] מפרש כך את כל הסעיף, שזמן קריאת מגילה נקבע על פי יום י"ד בעיירות, ויום ט"ו בכרכים, ובתנאי שדעתו היתה להיות במקום הנמצא בזמן זה. הביאור הלכה [ד"ה בן] מדגיש שאין לסמוך על פסק זה לענין ברכה.

הלבוש פוסק כרא"ש, וכך משמע גם מאליה רבה ואליה זוטא המוכיחים מפירוש המשנה לרמב"ם, שהוא סובר כרא"ש [ו"זמן קריאה" הוא י"ד, זמן קריאה לרוב העולם].

הגר"פ פראנק [סי' ק"ח-ק"ט, סיכום ההלכות בסי' קכ"ח] האריך מאוד בדינים אלו ומסקנתו שיש ספקא דדינא בשתי מחלוקות הראשונים, האם לפסוק כרש"י או כרא"ש, והאם פרוז בן יומו ומוקף בן יומו תלויים במקום הנמצא בלבד, או שהם תלויים בכך שגם מחשבתם המקורית היתה להיות שם. במקרים שיש בהם ספק קוראים בלי ברכה.

לפיכך, מסקנת הדברים היא:

בן עיר הנמצא¹ בכרך בי"ד² ובט"ו - דינו לכו"ע כמוקף בן יומו וקורא בט"ו בלבד, וקורא בברכה.

בן עיר הנמצא בכרך בי"ד ובעיר בט"ו - לדעת הרא"ש דינו כמוקף בן יומו וקורא בט"ו, לדעת רש"י אין לו דין פרוז בן יומו ולא דין מוקף בן יומו, וקורא בי"ד כיוון שהוא בן עיר [הרב פראנק (סי' קכ"ח סעי' י"א) פוסק שלדעת כמה ראשונים חוששים לו לביטול מצות מגילה לגמרי, איני יודע למי הוא מתכוון]. לפיכך קורא בשני הימים בלי ברכה.

בן עיר הנמצא בעיר בי"ד ובכרך בט"ו - קורא בברכה בי"ד בלבד. מוקף בן יומו אינו מחייב קריאה פעם שנייה.

בן כרך הנמצא בי"ד ובט"ו בעיר - קורא בברכה בי"ד בלבד, שדינו לכולי עלמא כפרוז בן יומו.

בן כרך הנמצא בי"ד בעיר ובט"ו בכרך - לדעת רש"י קורא בשניהם בברכה, בי"ד מדין פרוז בן יומו, ובט"ו מדין בן כרך. לדעת הרא"ש קורא בי"ד בלבד, שהוא פרוז בן יומו. הרב פראנק סובר

בן כרך הנמצא ב"יד בכרך ובט"ו בעיר – קורא בברכה ביום ט"ו, כיוון שאין לו דין פרוז בן יומו, הוא מתחייב כדין בן כרך [לדעת הרב פראנק יש לחשוש לו לביטול מצות מגילה לגמרי, ואסור לעשות כך, ואם אנוס קורא בט"ו ללא ברכה].

הערות:

1. האמור כאן, ובשאר המקרים של פרוז בן יומו ומוקף בן יומו, מתייחס למקרה שהיה בדעתו להמצא בכרך בט"ו, אם דעתו היתה לצאת בליל ט"ו ולא יצא, אין לו לפי חלק מהראשונים דין מוקף בן יומו, ולכן להלכה קורא בשני הימים ללא ברכה.
2. כל הזמנים נקבעים לפי עלות השחר.

טבלת סיכום לדין בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר

הלכה	רמב"ם ¹	רא"ש	רש"י		
י"ד בברכה	י"ד דעתו להיות בזמן הקריאה בעיר	י"ד בן עיר	י"ד בן עיר	בעיר בי"ד ובט"ו	בן עיר
י"ד ברכה	י"ד דעתו להיות בזמן הקריאה בעיר	י"ד בן עיר	י"ד ² בן עיר	בעיר בי"ד ובכרך בט"ו	
ט"ו בברכה	ט"ו אין דעתו להיות בעיר בזמן הקריאה	ט"ו מוקף בן יומו	ט"ו מוקף בן יומו	בכרך בי"ד ובט"ו	
י"ד וט"ו ללא ברכה ⁵	?	ט"ו מוקף בן יומו	י"ד ³ בן עיר שאינו מוקף בן יומו	בכרך בי"ד ובעיר בט"ו	
י"ד וט"ו בברכה ⁷	ט"ו דעתו להיות בכרך בזמן הקריאה	בי"ד ⁶	בי"ד ובט"ו קורא בי"ד מדין פרוז בן יומו, וקורא בט"ו מדין בן כרך	בעיר בי"ד ובכרך בט"ו	
ט"ו בברכה	ט"ו	ט"ו	ט"ו	בכרך בי"ד ובט"ו	בן כרך
ט"ו בברכה ⁵	?	ט"ו בן כרך שאינו פרוז בן יומו	ט"ו בן כרך שאינו פרוז בן יומו	בכרך בי"ד ובעיר בט"ו	

מקרא:

האותיות הגדולות – זמן הקריאה.

האותיות הקטנות – נימוק.

הערות:

1. המגיד משנה, הכסף משנה ושאר אחרונים הבינו את הרמב"ם בדרך אחרת, ולכן לשיטה האמורה כאן אין נפקא מינה להלכה.
2. דין מוקף בן יומו אינו מחייב לקרוא פעם שניה.
3. כיוון שאין לו דין פרוז בן יומו הוא חוזר לדינו המקורי, וכיוון שהוא בן עיר חייב לקרוא בי"ד. הרב פראנק סובר שלדעת חלק מהראשונים פקע ממנו דיני פורים, ואסור לו להכניס עצמו למצב זה.

4. פסק זה מתייחס למקרה שדעתו היתה להיות בי"ד בכרך ובעיר בט"ו, אם דעתו היתה להיות בכרך בי"ד ובט"ו, ולקרוא בט"ו מדין מוקף בן יומו, ואחר כך נאנס והיה מוכרח לחזור לעירו, הוי "מעוות לא יכול לתקון", שקריאה בי"ד הוא הפסיד, ובט"ו אינו יכול לקרוא כיוון שאינו מוקף בן יומו.
5. לדעת הרב פראנק יש ראשונים הסוברים שבטל ממנו מצות מגילה, ולכן אסור להכנס למצב זה, ואם אנוס, קורא ללא ברכה.
6. לדעת הרב פראנק הרא"ש מודה לירושלמי שבן כרך קורא בט"ו.
7. פסק זה לפי הרב פראנק [הערה 5], לפי האמור בטבלה קורא בט"ו ללא ברכה.